

Sociale uitdagingen in een meertalige metropool

Een terugblik en vooruitblik

Een afscheidsspeech met inhoud, stond op de uitnodiging. Want ook bij een afscheidsspeech kan je vooruitkijken. Een leven zonder mandaat is immers geen leven zonder engagement. Laat staan een leven zonder visie.

Het laat toe ook iets verder te kijken dan de dagelijkse politiek. De focus ligt minder op wat haalbaar is, maar op wat haalbaar moet worden, omdat het noodzakelijk is. Het zijn meteen ook de thema's die ik als lector en docent de volgende jaren verder wil uitwerken. Ter inspiratie van mensen van Groen, van andere partijen en van al wie in stad, OCMW, werkveld of elders mee onze stad maakt.

Dirk Geldof
2 maart 2013.

Sociale uitdagingen in een meertalige metropool.

Een korte terugblik.

Einde 2012 stopte ik niet alleen als OCMW-raadslid, het was ook de afronding van ruim 24 jaar dat ik in Antwerpen een politiek mandaat uitoefende: kort als districtsraadslid, bijna drie legislaturen als gemeenteraadslid, waarvan bijna twee jaar als schepen, en ten slotte zes jaar OCMW-raadslid de voorbije bestuursperiode. Voor een feestelijke afscheidsdrink kijkt een mens even terug ter voorbereiding van een speech. Hoe vat je een kwarteeuw politiek engagement samen? Vijftig tinten grijs zijn het zeker niet geworden... wel tien tinten groen: een terugblik met 10 stopplaatsen...

Eerste halte: 1985. Als student in Politieke en Sociale Wetenschappen werk ik op de redactie van Het Volk als studentenjob. Na een persconferentie van Benegora vraag ik aan Ludo Dierickx hoe ik me lid kan maken van Agalev, geïnspireerd door het radicale economische congres in Mechelen dat jaar. Een goed half jaar later word ik **als 20-jarige gekozen tot politiek en partijsecretaris** van het veel-te-kleine Agalev-veel-te-groot-Antwerpen. Ondermeer Leo Cox en Luc Lamote leren me de knepen van politiek en van sociale actie. Samen met Harry Schram bereiden we de gemeenteraadsverkiezingen van 1988 voor. **Als eerste opvolger voor de gemeenteraad start ik in 1989 in de Antwerpse districtsraad.**

Tweede halte: 1989. Het was hoog tijd om meer druk te zetten op het fiets- en mobiliteitsbeleid in Antwerpen. Koning auto regeerde. **Ik richt 'Fietscampagne' op en organiseer in mei 1990 een massale betoging, met meer dan 2.000 fietsers.** Ondermeer Stef Lauwers maakte dit mee waar. Resultaat: de fietsersbeweging stond terug op de kaart. Hieruit groeiden later fietsbetogingen met meer dan 10.000 deelnemers en ontstond ook de huidige Fietsersbond. Overigens, als je vandaag ziet welke richting dit stadsbestuur uitwil met haar mobiliteitsbeleid, is er anno 2013 misschien wel eens terug nood aan een massale fietsbetoging en beweging...

Derde halte: oktober 1990. **Mijn eerste gemeenteraad** in opvolging van Marjet Van Puymbroeck, en een onmiddellijke confrontatie met toenmalig burgemeester Bob Cools over de autovrije Meir, zonder een autovrije binnenstad. Ondertussen zijn er iets meer autovrije straten, is zone-30 gewoon geworden, hebben trams meestal vrije beddingen en zijn er veel meer fietspaden, maar toch is Antwerpen nog lang geen duurzame stad. Vele debatten met Bob Cools en het college zouden volgen, bijvoorbeeld over de sloop van Den Entrepot waar we met een fax van Richard Meier konden aantonen hoe zijn naam en ontwerp werden misbruikt.

Vierde halte: oktober 1994. **Agalev in de meerderheid.** Na de gemeenteraadsverkiezingen breken groenen en liberalen na vele decennia de meerderheid van socialisten en christen-democraten open. Moeizame onderhandelingen onder leiding van Eddy Boutmans leiden tot een vernieuwend

bestuursakkoord. Mieke Vogels en Patsy Sörensen worden schepenen. Trendbreuken komen tot stand: van gescheiden afvalophaling tot het einde van politieke benoemingen en een meer eigentijds personeelsbeleid, van fietspaden tot nieuwe parken (denk aan de uitbreiding van Middelheim en aan park spoor noord), nieuwe sociale huisvesting....., ...

Vijfde halte: juni 1999. Ik volg Patsy Sörensen op als **schepen voor bevolking, jeugd en groen, maar ook van ontwikkelingssamenwerking en emancipatie**. Samen met Patsy bouwden we die legislatuur het **jeugdbeleid** uit: van een kleine onderbemande jeugddienst naar een volwaardige jeugdbeleid een stad waardig. Die uitbouw werkt tot vandaag door, denk maar aan Antwerpen als Europese jongerenhoofdstad in 2012.

Zesde halte: einde 1999, begin 2000, of de **collectieve regularisatie van mensen zonder papieren**. Perspectief geven aan meer dan 4.700 mensen zonder papieren die langdurig in de stad verbleven, daarvoor hebben toen tientallen mensen van stad en OCMW zich ingezet, samen met professionals en vrijwilligers uit vele welzijnsorganisaties. Beelden die bijblijven: de honderden mensen zonder papieren voor de deur, zenuwachtig, angstig, hoopvol. Een zekere Bert Gabriëls die als jonge jurist werkte bij de cel asielzoekers van de stad in die periode en dubbele shiften draaide om alles rond te krijgen. Of Jos Goossens die als een volleerd verkeersagent de laatste dagen aanvragers dirigeerde naar wel 60 geïmproviseerde loketten en bureaus in de Lange Nieuwstraat. Iedereen zette zich in, omdat het beter was voor de mensen, maar ook voor de stad. Een ongeziene operatie, waarvan de impact op het aantal officiële inwoners van de stad tot vandaag onderschat is, omdat er nooit onderzoek gebeurde naar de volgmigratie. Hier als schepen de gangmaker voor mogen en kunnen zijn voor Antwerpen blijft iets waar ik fier op ben.

Zevende halte: 2000, of de **kentering van de bevolkingcijfers**. Na tientallen jaren stadsvlucht en bevolkingsdaling stijgt de Antwerpse bevolking opnieuw vanaf 2000, van 442.000 inwoners toen tot 512.000 vandaag. De witte stadsvlucht vermindert (maar verdwijnt nooit helemaal). Er komen meer geboortes. Migratie en volgmigratie zorgen voor vele nieuwe Antwerpenaren. En de regularisaties van 2000 en 2009 maken van verborgen stadsbewoners zonder rechten echte burgers. Iedereen onderschatte deze bevolkingstoename, in Antwerpen en in andere steden, zoals bijna iedereen ook de superdiversiteit te laat inschatte. En wie het huidige bestuursakkoord leest, kan niet anders dan besluiten dat Antwerpen zich vandaag allesbehalve voorbereidt op 600.000 Antwerpenaren tegen 2025-2030. Maar daarover meer in de vooruitblik.

Achtste halte: 1995-2006, of **12 jaar voorzitter van de gasintercommunale IGAO en ondervoorzitter van de kabelintercommunale Integan**. Boeiende beheersmandaten, met politiek werk achter de schermen, om stappen te zetten voor een rationeler energiegebruik, om projecten van groene stroom te ondersteunen, om de invloed van Electrabel te verminderen of om de stad van voldoende dividenden te voorzien. Via Integan was ik betrokken bij de razendsnelle evolutie van de wereld van kabel, glasvezelverbindingen, digitale pakketten en gsm-operatoren. Toch blijft het merkwaardig hoe gemeenteraden en schepencolleges belangrijke participaties in

deze sectoren vaak onvoldoende opvolgen, laat staan dat ze er strategisch beleid proberen te voeren. Antwerpen kan hier van Gent iets leren.

Negende halte: 2003. De VISA-crisis: een politiek kantelmoment voor de stad, en een weinig orthodox startpunt voor een verdere professionalisering van het bestuur. Het aantreden van Patrick Janssens, de veroordeling van enkele topambtenaren. Maar ook: een periode waarin vele mensen werden meegesleurd in een sfeer van wantrouwen. Honderden keren iets mogen uitleggen waar zelf je niet rechtstreeks bij betrokken bent: zoiets vreet aan engagement. Politiek draait in belangrijke mate op vertrouwen. Wanneer dat wegvalt, verliest iedereen. De manier waarop de VISA-crisis verliep, was allesbehalve een fraai schouwspel. Al is de stad achteraf gezien misschien wel beter van geworden...

Tiende halte: 2007-2012. In 2006 geef ik de fakkel door aan Freya Piryns in de gemeenteraad. En ik begin aan een mandaat dat me meer heeft geraakt dan al het voorgaande. **Aan de slag voor zes jaar als OCMW-raadslid**, met Monica De Coninck en later Leen Verbist als voorzitters. De voorbije 18 jaar had ik in de gemeenteraad het sociaal beleid opgevolgd, van de eerste armoedefondsen tot het Sociaal Impulsfonds en het Stedenbeleid. Als socioloog werkte ik mee aan de Jaarboeken Armoede en Sociale Uitsluiting. Maar **de directe confrontatie met armoede en migratie in de OCMW-bijstandscomités leerde me pas echt de realiteit en dynamiek van stedelijke armoede en migratie kennen die in te veel wetenschappelijke studies nog ontbreekt.** Ik ondersteunde het OCMW waar het kon, gaf voorzetten tot vernieuwing, probeerde sociale rechten te vrijwaren, maar zette ook de hakken in het zand: wanneer het stadsbestuur de nodige middelen niet wou vrijmaken, wanneer de 'voor-wat-hoort-wat' logica dreigde door te slaan in uitsluiting, of wanneer men een onaanvaardbaar onderscheid wilde maken al naargelang de herkomst of het statuut van mensen. Het Antwerpse OCMW werkt 52 weken op een jaar, ook de raadsleden. Vele duizenden dossiers heb ik gelezen en wekelijks de horingen met hulpvragers bijgewoond. Het heeft me meer geleerd dan vele boeken. **Het heeft me respect bijgebracht voor de strijd van mensen in armoede, maar ook oog leren krijgen voor overlevingsstrategieën of perverse effecten van beleid. En respect voor alle hulpverleners en, sociaal werkers in het veld.**

Van terugblik naar vooruitblik.

Met OCMW-mandaat heeft het me ook meer inzicht in en voeling met de snel groeiende superdiversiteit doen krijgen. Die zien we niet alleen in Antwerpen, maar eigenlijk in alle grote(re) Europese steden. Het is een realiteit waar velen nog niet weten hoe er mee om te gaan. Over die uitdagingen en over het armoedebeleid in Antwerpen, daarover wil ik het vooral hebben. Tijd voor een vooruitblik, over de uitdagingen voor een sociaal beleid de volgende jaren in onze veelkleurige en meertalige metropool...

Sociale uitdagingen in een meertalige metropool.

Een vooruitblik

Symbooldebatten overheersen de eerste weken van de nieuwe legislatuur. Slogans worden afgeschaft, hoofddoekverboden herbevestigd en uitgebreid tot regenboogtruitjes, ballonnetjes om dringende medische hulp te koppelen aan terugkeer worden opgelaten. Tegelijk zien we ook aanzetten om de klok terug te draaien: geplande fietspaden, pleinen en parken worden geschrapt, vreemdelingentaksen ingevoerd. Maar over de échte uitdagingen voor deze metropool horen we weinig, en biedt ook het bestuursakkoord weinig perspectief. Wat zijn dan de echte uitdagingen voor onze stad?

De groei van 't stad onderschat...

De snelle bevolkingsgroei is door iedereen onderschat, niet alleen de voorbije jaren, maar ook vandaag nog. Na een halve eeuw stadsvlucht en bevolkingsdaling, groeit het aantal Antwerpenaren vanaf 2000 opnieuw aan, en meer dan een beetje. Sinds 2000 steeg het aantal inwoners met bijna 70.000 mensen. Officieel wonen er anno 2013 zo'n 512.000 mensen in Antwerpen.

Antwerpen groeit, omdat er opnieuw meer kinderen worden geboren, omdat de stad heel wat nieuwkomers aantrekt, en omdat vele jonge mensen (wat langer) in de stad blijven wonen. Steeds meer mensen willen in onze stad wonen en leven, werken en kinderen grootbrengen. Daar kunnen we als Antwerpenaren alleen maar trots op zijn. Maar het stelt onze stad ook voor grote uitdagingen. Hoe kunnen we de stad en de bevolkingsgroei de volgende jaren vorm geven, op een manier die Antwerpen en al haar inwoners sterker maakt? Dat moet toch de ambitie zijn: groeien tot een duurzame stad, die tegelijk een sociale stad is waar alle inwoners zich welkom voelen en waar iedereen zich kan ontplooiën. Om dat waar te maken, moeten we behoorlijk ambitieus zijn.

De volgende 15 jaar zal de bevolking immers verder groeien, volgens studies van de Vlaamse regering. **Antwerpen zal groeien tot 600.000 Antwerpenaren tegen 2028 of ruim 100.000 extra inwoners op 15 jaar tijd. Wordt het geen tijd dat als uitgangspunt van beleid te nemen?** Bovendien gaat de werkelijkheid sneller dan de demografische prognoses. Die prognoses hielden bijvoorbeeld geen rekening met de aanwezigheid van mensen zonder papieren en van de (nog steeds traag lopende) regularisatie van einde 2009 (zie verder). Antwerpen zal dus naar alle waarschijnlijk sneller de kaap van de 600.000 inwoners halen.

Om die groei duurzaam en sociaal vorm geven, zal het stadsbestuur méér dan één tandje moeten bijsteken en de koers grondig bijsturen. **In het huidige bestuursakkoord krijgt de snelle bevolkingstoename onvoldoende aandacht. Tenzij men met een vreemdelingentaks hoopt de bevolkingsevolutie te sturen...**

Te huur, te duur...

Ook de voorbije jaren reageerde de stad veel te traag op de bevolkingsgroei. Zo groeiden de wachtlijsten voor kinderopvang en worstelden vele ouders met een gebrek aan plaatsen in kleuter- en lager onderwijs. In allerijl moesten scholen worden heropend, containerklassen ingericht en bouwplannen ontwikkeld.

Maar vooral de prijzen op de woningmarkt baren me zorgen. Meer mensen zet druk op de huizenmarkt, en dat zal de volgende jaren pas echt voelbaar worden. Nieuwe wijken als het Groen Kwartier, maar ook op het eilandje, Nieuw Zurenborg, Regatta of het Zuid zorgen dat de middenklasse deftig woont. Maar aan de onderkant groeit de woondruk steeds meer. De rem op nieuwe sociale woningen van het vorige én het huidige stadsbestuur zorgen voor extra prijsstijging op de huurmarkt. Voor het eerst in decennia zakt het aandeel beschikbare sociale woningen in de stad. De huisjesmelkers doen gouden zaken. Iedere dag kent Antwerpen één gezin dat uit huis wordt gezet, zelfs in de sociale huisvesting. Voeg daar nog stijgende energieprijzen aan toe, en de productie van armoede draait op volle toeren. We missen een urgentieplannen om in een stad met snel stijgende bevolking het recht op wonen voor iedereen te garanderen.

Een beleid voor de realiteit van superdiversiteit

De sterke bevolkingstoename na een halve eeuw van stadsvlucht is in belangrijke mate het resultaat van **migratie**, rechtstreeks en onrechtstreeks. De vergroening (meer geboorten) gaat samen met een verdere verkleuring van de stad. Meer dan 60% van de kinderen in Antwerpen groeit op in gezinnen met een andere etnisch-culturele achtergrond dan de autochtone Antwerpenaren. Daarnaast blijft de instroom van nieuwkomers in de stad hoog, op basis van volgmigratie en huwelijksmigratie (gezinshereniging), asielwetgeving, vrij verkeer van werknemers binnen de EU en regularisaties.

Sinds 2004 probeert Antwerpen tot een preciezer beeld te komen van haar diversiteit. Het gaat hier niet om de discussie over de wenselijkheid van het grip autochtoon/allochtoon, maar om manieren om de snel veranderende bevolkingssamenstelling op verschillende manieren in beeld te brengen. Nationaliteit geeft immers steeds minder een indicatie van migratiegeschiedenis. Men vertrekt van het aantal inwoners van allochtone herkomst dat officieel ingeschreven is in Antwerpen (bevolkings-, vreemdelingen-, wacht- en andere registers). Herkomst wordt dan bepaald aan de hand van de huidige nationaliteit én de nationaliteit bij geboorte of intrede. Inwoners die vandaag de Belgische nationaliteit hebben, maar die met een vreemde nationaliteit geboren werden of ingetreden zijn, beschouwt men als allochtoon. Op basis van deze definitie maakt men een groter aandeel van de allochtonen binnen de stadsbevolking zichtbaar. Zo gemeten zien we ook een snelle toename van de etnische diversiteit de afgelopen jaren: van 24,5% van alle stadsbewoners in 2004 tot 35,1% begin 2013. Een stap verder is ook naar de nationaliteit van de ouders kijken bij Belgen: zo gemeten telt Antwerpen 42,1% allochtonen begin 2013. **Het is een kwestie van jaren, ten laatste begin volgende decennium, voor de meerderheid van de Antwerpenaren wortels in migratie heeft, net zoals Rotterdam of Brussel vandaag al.**

Het kenmerk van die diversiteit in de 21ste eeuw is superdiversiteit, met een ongekennde diversiteit in de diversiteit.

Antwerpen telt net geen 170 verschillende nationaliteiten. De socioloog Steven Vertovec spreekt van superdiversiteit, een term die bij ons is overgenomen door Jan Blommaert. Het feit dat migranten tegenwoordig uit alle hoeken van de wereld komen, leidde tot een superdiversiteit van mensen met etnische, taalkundige, culturele en religieuze achtergronden. Het basispatroon van migratie veranderde, van 'mensen uit een klein aantal landen van herkomst naar een klein aantal gastlanden' naar 'mensen uit een zeer groot aantal landen van herkomst naar een zeer groot aantal gastlanden'.

Toch blijven ook deze cijfers nog een onderschatting van de reële diversiteit. Alle kinderen van wie de ouders Belg zijn geworden voor hun geboorte, vallen buiten deze cijfers. Een belangrijk deel van de derde generatie blijft zo buiten beeld. Daarnaast ontbreken alle inwoners die niet zijn ingeschreven in de bevolkings- of vreemdelingenregisters: de stad herbergt en verbergt heel wat mensen die niet ingeschreven zijn.

De verborgen diversiteit of de verborgen stad.

Wanneer de demografische prognoses van de Studiedienst van de Vlaamse Regering een verdere toename tot 600.000 inwoners voorzien tegen 2028, dan zijn de niet-officiële inwoners in die cijfers nog niet vervat. Bij de collectieve regularisatie van 2009 dienden in Antwerpen meer dan 10.000 mensen een aanvraag in, goed voor ruim 7.200 aanvraagdossiers (Geldof, 2012). Dat is meer dan bij de collectieve regularisatie van 2000, toen er 4.872 Antwerpse aanvraagdossiers waren (Geldof, 2001). Pas na goedkeuring komen zij in de officiële cijfers. Ondertussen wonen zij al wel, vaak al sinds vele jaren, in de reële stad.

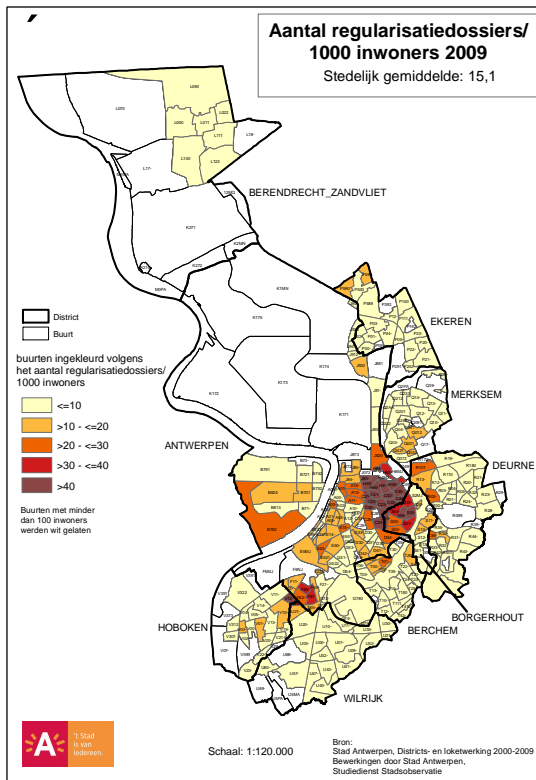
Regularisatie doet op korte termijn het aantal mensen van andere etnische afkomst in de stad niet stijgen, maar het maakt verborgen groepen wel zichtbaar in de bevolkingscijfers. Het verkrijgen van papieren opent ook de weg naar sociale rechten, van OCMW-steun tot inburgering en een officiële arbeidskaart. De meer dan 7.283 aanvraagdossiers in 2009 omvatten 10.391 mensen. In de top 10 van de nationaliteiten staat Marokko bovenaan (32%). Vanuit Afrika staan ook Senegal, Nigeria, Algerije, Egypte en Ghana in de top 10. De lijst wordt vervolledigd door Turkije en een aantal Aziatische landen zoals China, Pakistan en Mongolië.

In de stadswijken die etnisch reeds het meest divers zijn, vinden we ook de meeste aanvragen. Wanneer we kijken waar deze 10 grootste nationaliteiten zich vooral concentreren, zien we dat bij iedere groep het grootste gedeelte van de aanvragers in Antwerpen-Noord woont. Van de Marokkaanse aanvragers zonder papieren woont een kwart in Antwerpen-Noord en een kwart in Borgerhout.

Tegenover iedere 20 legale inwoners in Antwerpen-Noord (2060) stond einde 2009 één aanvraag voor regularisatie. Voor Borgerhout was er één aanvraag tegenover iedere 45 legaal verblijvende inwoners. Deze cijfers tonen als geen ander hoe de diversiteit in de reële stad een stuk hoger ligt dan uit de officiële

bevolkingscijfers naar nationaliteit en naar etniciteit blijkt (Geldof, 2012).

Opnieuw speelt hier een demografisch effect: ongeveer 71% van de kandidaten voor regularisatie in 2009 bestaat uit twintigers of dertigers. Zij zijn niet alleen op een ideale leeftijd voor de arbeidsmarkt, maar eveneens voor de huwelijksmarkt. Via de gezinsvorming zal dit de volgende jaren doorwerken in de geboortecijfers van de stad.

- Overgenomen uit: Geldof, Dirk, 2012. *Stadsbewoners zonder papieren. Een verkennende analyse van de regularisatieaanvragen in Antwerpen in 2000 en 2009.* In: *Ruimte en Maatschappij*. Jrg. 3, nr. 3, pp. 1-24.

Kinderen kleuren 't stad

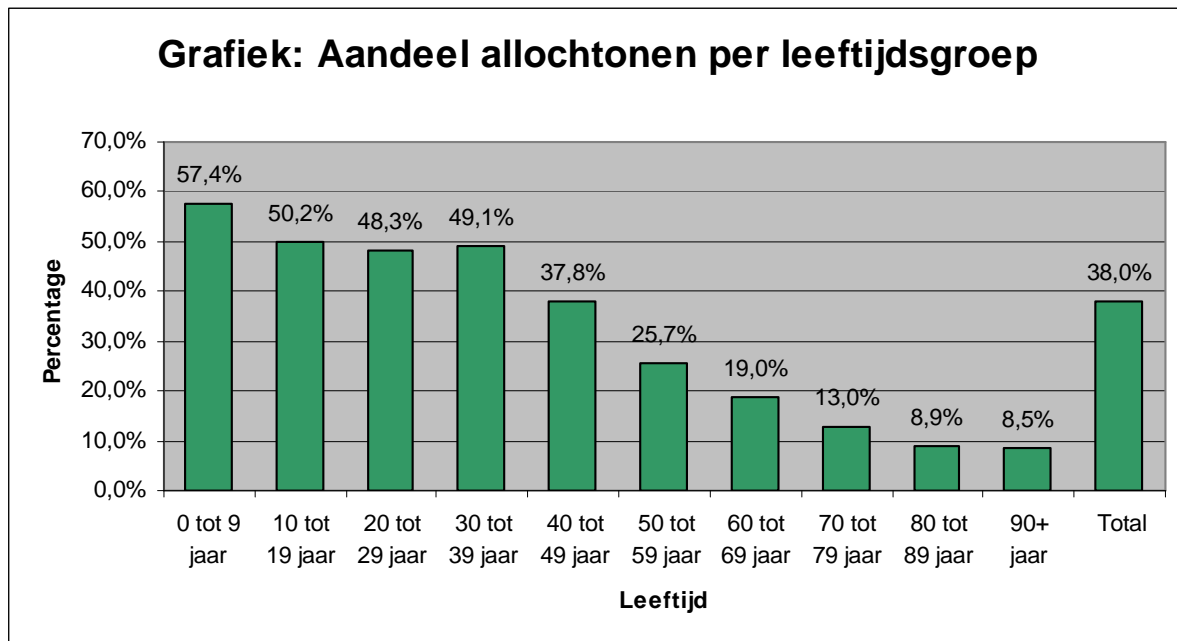
Het beeld van de huidige bevolking toont én verbergt tegelijk ook het beeld van de stad van morgen. De bevolkingscijfers van vandaag zijn maar een foto of een momentopname. Demografische veranderingen zien we echter beter als we naar de film kijken. Demografie werkt immers in processen en golven, het vertaalt zich in leeftijdspiramides en cohorten, en uiteindelijk in het beeld van de stad. Alle grotere Europese steden zijn in volle verandering.

Die veranderingen gaan helaas sneller dan de evolutie van de lokale politiek. De gerichtheid van de meeste partijen op de witte middenklasse hypothekeert een open debat en een open blik. Extreem-rechtse en populistische partijen buiten de samenlevingsproblemen, de migratierisico's en de daaruit voortvloeiende

onzekerheid uit en pogen er angst van te maken. Daardoor mist de politieke wereld cruciale veranderingen. Velen dreigen een beleid van gisteren voor te stellen voor de stad van morgen.

Hoe moeten we ons de reële steden binnen 15 tot 20 jaar voorstellen, niet eens echt een lange termijn? Een voorafspiegeling bieden de kleuterscholen en lagere scholen van vandaag. In onze grootste steden wordt binnen de stadsgrenzen een meerderheid van de kinderen geboren in een gezin waarvan minstens één van de ouders een andere etnische afkomst kent of het Nederlands niet als moedertaal heeft. In alle scholen in de stad vinden we – zij het nog steeds in verschillende mate - een brede waaier aan nationaliteiten, een palet aan verschillende etnische achtergronden en een waaier aan levensbeschouwingen.

Bron: Stad Antwerpen, 2012.

Wie naar de bevolkingssamenstelling kijkt naar herkomst en leeftijd (zie grafiek), ziet in de cijfers hoe snel de bevolking de volgende twee decennia verder zal verkleuren, zelfs zonder nieuwe migratie. Ruim de helft van de inwoners onder de 40 is van allochtone origine, tegenover nog geen 10% bij de 80-plussers. De demografische ontwikkeling kan er alleen één zijn van meer diversiteit. De kleuter- en lagere scholen van vandaag vormen een voorafspiegeling van de instroom op de arbeids- en woningmarkt de volgende 10 tot 20 jaar. Afhankelijk van de gekozen integratiepaden en de huwelijksmigratie zullen zij ook de huwelijksmarkt mee kleuren. De kinderen en jongeren van vandaag zijn ook diegenen die het volgende decennium op een leeftijd komen om kinderen op de wereld te zetten. Ook transnationaliteit zal alleen maar toenemen.

Groeiende armoede, vooral verborgen armoede

Diversiteit is een basiskarakteristiek van steden en stedelijkheid in de 21ste eeuw. Migratie loopt niet altijd probleemloos en draagt steeds conflicten in zich tussen 'de gevestigden en de buitenstaanders'. Het conflictpotentieel is echter groter wanneer die groeiende diversiteit samen gaat met een groeiende ongelijkheid en

met groeiende armoede. En net dat gebeurt: vele nieuwkomers komen binnen in kwetsbare situaties. Een deel stroomt snel door, maar een te grote groep blijft sociaal kwetsbaar.

De armoedecijfers bij migranten zijn in ons land en in Antwerpen onaanvaardbaar hoog. Het te schaarse onderzoek leert dat aan het begin van de 21ste eeuw maar liefst 56% van de mensen met een Marokkaanse en 59% van de mensen met een Turkse achtergrond in België een inkomen onder de Europese armoedegrens (Van Robaey e.a., 2008). In 2005 lag het armoederisico bij inwoners met een nationaliteit van buiten de Europese Unie op 48%. Hiermee scoort ons land veel slechter dan andere EU-lidstaten (Corluy & Verbist, 2010). Het Jaarboek Armoede en Sociale Uitsluiting 2011 laat zien dat 37% van de inwoners van ons land die van buiten de EU komen onder de armoedegrens leeft, en liefst 54% van de gezinnen uit Marokko. De meeste van deze migranten vinden we in de grote steden, met Brussel en Antwerpen als koplopers.

Tabel 3 - Armoederisico (< 60% mediaan inkomen) naar herkomst, in percentages (gewogen), België.

	Belg	Marokkaan	Turk	Zuid-Europeaan	Oost-Europeaan	Noordwest-Europeaan	Niet-Europeaan
Armoederisico	12%	54%	33%	22%	36%	18%	37%

Bron: EU-SILC (meerjarig gemiddelde voor de jaren 2007, 2008, 2009).

De onaanvaardbaar hoge armoedecijfers bij mensen van andere etnische afkomst hebben te maken met dezelfde structurele mechanismen die al decennia armoede, ongelijkheid en uitsluiting produceren en reproduceren: ze moeten leven met een te beperkt of onzeker inkomen, al of niet met schulden. Ze hebben tijdelijke en/of slechte jobs, of geen werk, wonen vaak in slechte huizen, in buurten met veel mensen in vergelijkbare situaties. De kinderen van laaggeschoolde ouders hebben het op school moeilijker dan kinderen uit een middenklassegezin, ...

Toch spelen bovenop die vergelijkbare structurele achterstelling ook culturele factoren een rol. De taalachterstand is nog een aanvaarde verklaring. Maar ook religie, sociale druk uit meer traditionele familiestructuren, migratiedruk bij het eerste huwelijk, druk vanuit de gemeenschap of geheel andere verwachtingspatronen vanuit een migratie-achtergrond ten aanzien van de Belgische samenleving spelen een rol in het tot stand komen of bestendigen van de ongelijkheid.

De officiële armoedecijfers zijn in Antwerpen na de crisis gegroeid, maar minder sterk dan verwacht. Dat heeft echter veel te maken met het sterke activeringsbeleid, dat meer mensen deed uitstromen of (tijdelijk) aan het werk zette, maar ook tot meer schorsingen van leefloon leidde. **Tegelijk groeide de verborgen armoede van mensen die geen recht hebben op OCMW-steun, zoals mensen zonder papieren of mensen zonder**

officieel adres. Hen vinden we al te vaak terug bij de groeiende wachtrijen voor de voedselbedelingen.

Voor wie hoort wat?

Meer gekleurde armoede vertaalt zich ook in een veel grotere diversiteit in het welzijnswerk. Vandaag heeft meer dan 70% van de bijstandsccliënten van het Antwerpse OCMW wortels in migratie. Hetzelfde geldt voor bijna 50% van de mensen die aankloppen bij een Antwerps Centrum voor Algemeen Welzijnswerk (CAW).

Toch stemmen we ons beleid en onze methodieken nog onvoldoende af op die snel veranderende realiteiten. Zeker het OCMW-beleid van de voorbije jaren, en meer nog vandaag, kiest voor een aanpak die steeds meer voorwaarden oplegt, in een groeiend aantal gevallen meer voorwaarden of op een kortere termijn dan mensen aankunnen. Monica De Coninck noemde het Antwerpse OCMW steeds meer een integratiedienst (2011). Ook Cantillon schetst de impact van de migratie: "Daardoor is de taak van het OCMW grondig gewijzigd. Het bestaansminimum was oorspronkelijk bedoeld als 'laatste vangnet' voor wie door de mazen van de sociale zekerheid viel. Nu wordt het leefloon meer en meer een trampoline voor nieuwkomers. Dat vraagt een tweeledige aanpak, zo leert de praktijk van het Antwerpse OCMW. Ongetwijfeld wordt het 'voor wat hoort wat'-discours mede daardoor gevoed." (Cantillon, 2011: 147).

Ten dele klopt dit, maar tegelijk maakt de huidige aanpak er voor een aantal mensen ook een uitsluitingsdienst van. Te veel mensen voelen zich niet erkend in hun situatie en in hun migratiegeschiedenis, ook al krijgen ze financiële steun of werk aangeboden. Of ze worden geweigerd omdat hun taalkennis onvoldoende vordert. Steeds vaker verlegt het OCMW de focus van inspanningsverbintenissen naar resultaatsverbintenissen.

Mensen er op wijzen dat financiële steun niet vrijblijvend is, is deel van ieder hulpverleningsproces. Eisen opleggen naar inspanningen om de taal te leren en/of werk te zoeken evenzeer. Maar in de praktijk leidt dit al te vaak tot ontsporingen van de 'voor-wat-hoort-wat'-logica.

Zo interpreteert het Antwerpse OCMW wederkerigheid van hulpvragers niet alleen meer als een verwachting vanaf het moment dat iemand beroep doet op sociale voorzieningen. Steeds vaker wordt het een voorafgaande voorwaarde, die in het verleden moest zijn gerealiseerd. Zo wordt financiële steun aan EU-onderdanen in Antwerpen bijna systematisch geweigerd. Indien ze in ons land onvoldoende hebben gewerkt voor een werkloosheidsuitkering, hebben ze onvoldoende bijgedragen aan de welvaartsstaat en 'dus' geen recht op bijstand, oordeelt het Antwerpse OCMW. De toetssteen is (gebrek aan) wederkerigheid in het verleden. Omdat mensen hun verleden zelden kunnen rechtzetten, blijven ze in behoefte vandaag. Patrick Janssens (2011: 97) stelde dat de Antwerpse praktijk de voorbije jaren soms tot op de rand gaat van wat de wetgeving toelaat. De interpretatie dat EU-onderdanen in het vrij verkeer van werknemers niet 'onevenredig ten laste mogen zijn van de sociale zekerheid' wordt hier ver voorbij de rand van de wet geïnterpreteerd. **Het recht op bijstand en menselijke waardigheid geldt in Antwerpen amper nog voor EU-**

onderdanen, ook niet als ze legaal verblijven en geruime tijd hebben gewerkt.

Naarmate de migratie toenam de voorbije jaren, verstrengde het Antwerpse OCMW haar aanpak. De gevolgen blijven niet beperkt tot Antwerpen. In feite zien we een hervorming van de leefloonwet, niet door een wetswijziging in het parlement, maar van onderuit. De toepassing van de leefloonwetgeving wordt geleidelijk restrictiever en selectiever. De basisdoelstelling van menselijke waardigheid wordt voorwaardelijker. De beslissingen van het OCMW-Antwerpen gelden hier als koploper, maar worden steeds vaker gevolgd door arbeidsrechtbanken en arbeidshoven. Dit zorgde voor jurisprudentie en inspiratie voor andere OCMW's in andere steden. **Antwerpen exporteerde de voorbije jaren haar 'Voor wat hoort wat'-aanpak.**

Zo sluipt vanuit de stad de klassieke sociale zekerheidslogica (je bouwt je recht op pensioen op door bijdragen) binnen in het bijstandsbeleid. Dit betekent meteen het einde van een universeel recht op menselijke waardigheid: er komen twee niveaus van menselijke waardigheid. Wie onvoldoende wederkerigheid kan aantonen (in het verleden en vandaag), verliest een deel van zijn of haar grondrechten. Het blijkt heel moeilijk balanceren op de smalle koord tussen 'voor wat hoort wat' en uitsluiting zonder vangnet. Hoe ver kan je gaan in de bijstand door mensen die regulier verblijven geen of beperktere toegang tot sociale voorzieningen te geven, zonder te discrimineren op basis van herkomst en zonder een onderklasse te creëren in de stad?

De onderzoekers Tine Van Regenmortel en Johan Ackaert (2011: 1) stellen dan ook terecht dat **"de teneur in Antwerpen een breder gangbare tendens illustreert van aanscherping van regels en meer voorwaardelijke hulp, meer controle en sanctionering. Dit gaat hand in hand met een sterkere individualisering van bredere sociale problemen als armoede of werkloosheid."** Op die individuele basis krijgen mensen dan snel een etiket '*deserving*' of '*non-deserving*' opgeplakt, of het oude verhaal van de 'goede' en de 'slechte' armen in een nieuw jasje.

Van Regenmortel en Ackaert (2011: 8-11) pleiten terecht voor een meer evenwichtige en krachtgerichte benadering. Dat betekent voor hen niet dat men mensen niet mag aanspreken op hun eigen verantwoordelijkheid: "Mensen verantwoordelijkheid laten getuigt immers van respect voor hun mogelijkheden en geloof in hun actorschap. Mensen hebben steeds een aandeel in keuzes. (...) Alleen stelt empowerment dat men nooit volledig zelf verantwoordelijk is voor het leven en de positie en plaats die men hierbij inneemt. Actoren op meso- en macroniveau spelen een rol, alsook de mate van kwetsbaarheid die een individu of gezin heeft (bv. aanwezigheid van ziekte, beperking, ongeval)."

Die snel veranderende (stedelijke) realiteit dwingt ons om na te denken over de toekomst van de welvaartsstaat. Vandenbroucke schetst het probleem: "Wederkerigheid krijgt een bijkomende dimensie in een samenleving die open is en waarin zich dus migranten kunnen vestigen. Als iemand beslist dat hij deel wil uitmaken van onze welvarende samenleving, niet alleen om er te werken maar ook om er in geval van nood te kunnen terugvallen op sociale steun, welke eisen

stelt deze nieuwe opvatting over de welvaartsstaat daar dan tegenover ?” (Vandenbroucke, 2011: 32). Helaas werkt hij het antwoord niet uit.

Wie het écht nodig heeft?

Juist hier wringt het schoentje. **Wanneer integratievereisten gaan primeren op het recht op menselijke waardigheid in een 'voor wat hoort wat'-logica, dan stijgt ook het aantal weigeringen en schorsingen.** In het beoordelen van de behoefte en de afweging of iemand een leven kan leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid, zien we een steeds grotere selectiviteit, door de steeds grotere eis tot wederkerigheid. Het resultaat is dat het OCMW niet langer het laatste vangnet is. Nog een stap verder is de Antwerpse ziekte waarbij men negatieve beslissingen in individuele dossiers neemt om 'een signaal' te geven aan etnisch-culturele gemeenschappen (bv. inzake gezinshereniging) of aan de hogere overheid (bv. inzake de asielcrisis). Steeds vaker speelt in Antwerpen de angst voor een zogenaamd 'aanzuigeffect' mee als motivatie om steun te weigeren aan mensen die er wettelijk wél recht op hebben. De opgelegde wederkerigheid wordt dan een instrument voor een restrictiever migratiebeleid van onderuit.

Het resultaat is steeds meer negatieve beslissingen, maar deze mensen blijven meestal wel in de stad. Dit leidt niet alleen tot een polarisatie in de stad en een gevoel van miskennis bij vele nieuwkomers. **In de stad van de stralende A voelen steeds meer nieuwkomers zich B-burgers. Het creëert ook een groeiende onderklasse.** Bovenop de groep van mensen zonder papieren zien we een groeiende groep mensen die wel legaal in de stad verblijven (als EU-onderdaan, na regularisatie of na gezinshereniging) en waar over de behoeftigheid geen discussie is, maar aan wie toch een (equivalent) leefloon wordt geweigerd omdat men de integratie-inspanningen als onvoldoende beoordeeld.

Als ik dan vandaag Liesbeth Homans hoor verklaren dat het OCMW er vanaf nu zal zijn voor mensen die het écht nodig hebben, dan hoor je op en tussen de lijnen dat men nog strenger wil zijn. Alsof het Antwerpse OCMW de voorbije jaren zoveel mensen geholpen zou hebben die het dan niet 'écht' zouden nodig gehad hebben. Hier rukken individuele schuldmodellen terug op, met goede armen die snel Nederlands leren, en slechte armen die het nog niet hebben geleerd.

Sociaal werk, of hulpverlening in superdiversiteit

De combinatie van meer diversiteit met meer ongelijkheid is een sociale tijdbom: de demografische en sociale ontwikkelingen vragen een veel sterker beleidsantwoord om de groeiende (gekleurde) armoede aan te pakken en de structurele achterstelling weg te werken. Tegelijk is de uitdaging voor sociaal werk groot. De nood aan interculturalisering groeit er met de dag. Van interculturele bemiddeling of interculturele dialoog naar *empowerend* intercultureel werken: willen we de sociaal-etnische polarisatie niet verder laten toenemen, dan moeten we die uitdaging een grotere prioriteit geven.

Naast meer etnische diversiteit in de organisaties is er dus nood aan aangepaste methodieken, die vertrekken van voldoende kennis van de leefwereld van de hulpvragers. **Interculturalisering is misschien wel dé uitdaging voor het werkveld, de opleidingen en de navormingen en sociaal-werkonderzoek voor het volgende decennium. Zeker voor de grotere steden is het een onmisbare voorwaarde om kwaliteitsvolle hulpverlening te (blijven) bieden.**

Kunnen omgaan met de toenemende etnische diversiteit in de steden, en met de toenemende etnische diversiteit van de hulpvragen in de steden, zal de volgende jaren uitgroeien tot één van de kerncompetenties van sociaal werk in stedelijke omgevingen. In heel wat situaties zullen aangepaste methodieken noodzakelijk zijn om dezelfde structurele empowerment-objectieven te kunnen bereiken. Sociaal werk onderzoek zal zich dan ook meer dan vandaag op een interculturalisering van onthaal- en hulpverleningsmethodieken moeten richten, en meer oog hebben voor de effecten van de sterke ruimtelijke concentratie van etnische diversiteit in de grotere steden. Kennis van de leefwerelden van mensen met migratiegeschiedenissen is daarbij slechts een eerste stap.

Ieder klapt zijn eigen taal... of taboes in een meertalige stad

Feitelijke vaststellingen liggen deze dagen politiek gevoelig. Antwerpen is de facto een meertalige stad. Het is na Brussel de méést meertalige stad in Vlaanderen. Met haar bijna 170 nationaliteiten zal Antwerpen ook in de toekomst een meertalige stad zijn. Meer nog, deze ontembare stad – zoals het Martha-Tentatief ze benoemd en schitterend verwerkt in haar theatervoorstellingen – zal alleen maar meertaliger worden naarmate de superdiversiteit verder ontwikkelt. De omvang van etnische gemeenschappen maakt ook dat zij een belangrijk deel van hun leven in hun moedertaal voort kunnen in deze stad. Ook moderne communicatiemiddelen als Skype, internet en satelliettelevisie maken dat mensen hier kunnen leven en contact houden met landen van herkomst.

Op die feitelijke ontwikkeling reageren vele politici – zeker maar niet alleen bij N-VA – ontzettend verkrampd. We creëren een fictie van mogelijke ééntaligheid, omdat we met de meertaligheid niet om kunnen gaan.

Laat het duidelijk zijn: in een superdiverse, meertalige stad moeten we meer dan ooit inzetten op het aanleren van Nederlands. De vraag is echter hoe en vanuit welke focus. **Taalkennis moet een hefboom zijn tot emancipatie. Het mag nooit een excuus worden voor uitsluiting.**

Spaar ons dus van verdere voorwaarden van taalkennis om toegang te krijgen tot de te schaarse sociale woningen, maar investeer in meer en meer aangepaste vormen om Nederlands te leren, zonder wachtlijsten.

De taalstrijd was in de 20ste eeuw noodzakelijk was. Toen moest Nederlands vanuit een ondergeschikte positie afgedwongen worden tegenover het Frans, de taal van de machthebbers en de bourgeoisie. Toen was de Vlaamse strijd een sociale strijd. Maar hebben we dan niet uit die sociale strijd geleerd? De taalstrijd die sommigen vandaag voeren tegen migranten die (nog) onvoldoende Nederlads

kennen, gaat steeds vaker ten koste van de betrokkenen. In een meertalige en superdiverse stad als Antwerpen gaan we dat Nederlands toch niet als een uitsluitende taal gaan hanteren, ten koste van sociaal zwakkeren die er (nog) onvoldoende kennis van hebben?

Laat ons vertrekken van de realiteit: Nederlands zal voor de meesten – maar zelfs niet voor iedereen – in deze stad van superdiversiteit de 'lingua franca' zijn, maar met en naast vele andere talen, binnen een veelheid aan gemeenschappen.

Laat ons dan ook stoppen met meertaligheid al een probleem te zien, integendeel, laat ons ze koesteren en stimuleren als een troef, in plaats van een voorbijgestreefde eentaligheid af te dwingen door te beknotten op sociale rechten.

Kan al wie Nederlands belangrijk vindt – of toch zegt dat men taalkennis belangrijk vindt – misschien een tandje bijsteken, budgetten aanpassen, methodieken kritisch durven bevragen en taboes achterwege laten? Ik geef enkele voorbeelden:

- Afhankelijk van de taal en het taalniveau blijven **wachlijsten** vaak nog veel te lang in deze stad. Als de N-VA taalkennis dan zo belangrijk vindt, mag er dan boter bij de vis: er zijn meer middelen nodig om meer en meer intense opleidingen mogelijk te maken.
- Meer middelen laat ook toe **meer te diversifiëren naar niveau van de deelnemers**. Maar ook, om voor een aantal groepen intensere cursussen te voorzien dan twee of drie halve dagen per week.
- Taalopleidingen zijn vaak nog **te gescheiden van de leefwereld**. Er zijn goede ervaringen met moeder en vaderprojecten in een beperkt aantal scholen, waarbij mama's (of papa's) hun kinderen brengen en vervolgens ook zelf aan hun taal werken. Als onderzoek leert dat dit werkt, breidt dit dan uit.
- Kijk ook naar de methodieken, als beleid en als sector. Voor vele ongeschoolde volwassenen is de **huidige aanpak vaak te schools**. Hoe hard lesgevers zich ook inzetten, de setting is vaak te klassikaal. Nederlands leer je ook al doende, bijvoorbeeld op de werkvloer. Toch parkeren we mensen eerst jaren in steunafhankelijkheid (inburgeren, wachlijsten, enkele jaren les), voor ze voor het OCMW in aanmerking komen voor een sociale tewerkstelling (art. 60). Om redenen van communicatie eist het OCMW een taalkennis van 2.1. Vele van deze mensen willen sneller aan de slag, maar leren traag. Laat ons dan toch **starten met anderstalige werkploegen** (bv. een strijkatelier met Berbervrouwen, een renovatieproject met Irakezen), **waarbij Nederlands al doende op de werkvloer wordt aangeleerd**. Mensen kunnen sneller aan de slag, leren mogelijk sneller en blijven minder lang afhankelijk van steun. Toch de moeite waard om te onderzoeken en experimenten op te zetten?
- En laat ons ook in het onderwijs het debat verruimen. De uitstroom van jongeren zonder diploma is onaanvaardbaar hoog en groeit nog. Taal is daarbij vaak één van de barrières. Ervaring in Brussel laat zien dat **meertalige scholen – met een beperkt deel van de vakken in eigen taal** – geen rem hoeven te zijn op taalontwikkeling, maar juist een hefboom voor kinderen. Wie de verdere groei ziet van kinderen die opgroeien in gezinnen waar Nederlands geen thuistaal is, kan niet anders dan dit soort opties onderzoeken. Laat de resultaten van zulke scholen wetenschappelijk evalueren, in plaats van te vertrekken van politieke taboes.

- **Tolkendiensten** betalend laten worden getuigt in een stad als Antwerpen dan ook van een ideologische blindheid voor de realiteit. Natuurlijk zijn tolkendiensten er niet om mensen levenslang afhankelijk te houden van vertalers, maar voor vele mensen vervullen ze de eerste jaren (en voor sommige analfabeten en 'uitgeleerden' veel langer) een cruciale brugfunctie. Tolkendiensten betalend maken gaat ten koste van de betrokkenen, maar belast scholen, CLB's, welzijnsorganisaties en stadsdiensten ook nodeloos bij communicatie met nog-niet-Nederlandstaligen.
- En in plaats van te discussiëren over regenboogtruitjes of hoofddoeken aan het loket uit angst voor diversiteit, zet in op meer diversiteit achter het loket en stimuleer mensen waar nodig talen bij te leren.

't Stad als emancipatiemachine

In krampachtige pogingen om de diversiteit minder zichtbaar te maken, zoals een hoofddoekverbod, of om ze af te remmen, zoals de vreemdelingentaks, het rekken van regularisatieprocedures, of het weigeren van steun aan EU-onderdanen, versterken we polarisatie in deze stad.

Steden versterken zonder sociale verdringing, dat vraagt een andere kijk, die vertrekt van de kracht van stedelijkheid. Maarten van Poelgeest (Platvoet & Van Poelgeest, 2005), oud-wethouder van Groen-Links in Amsterdam, spreekt over **de stad als een emancipatiemachine, een stad die al haar inwoners - ook tijdelijke - kansen moet geven om zich als mens te ontplooiën**. Het is een wervende metafoor voor onze steden en legt de lat heel wat hoger dan een vaak te vrijblijvend gelijke-kansen-discours dat alleen geldt voor de officiële inwoners en dus de reële samenlevingsconflicten nooit kan oplossen. Werk maken om van onze steden emancipatiemachines te maken, vraagt alleszins veel meer structurele maatregelen.

Vernieuwend aan het beeld van de stad als emancipatiemachine is dat het een **levensloopperspectief** biedt: niet iedereen moet in iedere fase van zijn of haar levensloop de stad een ideale woonomgeving vinden. Mensen die de stad verlaten is volgens de auteurs niet altijd een probleem, maar kan deel zijn persoonlijke emancipatietrajecten. Tegelijk schept het ruimte in de stad voor emancipatie en doorgroei. De stad moet steeds ruimte en doorgroeimogelijkheden bieden voor nieuwkomers uit binnen- en buitenland, ook als die nieuwkomers niet tot de middenklasse behoren.

De Nederlandse Vromraad (2006) schuift *sociale stijging* naar voor als leidraad voor stedelijke vernieuwing. De raad pleit om de wens van bewoners om vooruit te komen als vertrekpunt voor het stedelijke vernieuwingsbeleid te nemen: '*het sociale stijgingsperspectief*'. De huidige stedelijke vernieuwing is dit te veel uit het oog verloren. Wat domineert zijn projecten van fysieke 'upgrading' voor vastgoed en initiatieven gericht op leefbaarheid en sociale cohesie. Hierdoor worden maatschappelijke en economische kansen gemist. Deze kritiek lijkt zo toepasbaar op het Antwerpse bestuursakkoord.

De keuze voor dit nieuwe perspectief heeft twee belangrijke implicaties. Allereerst moet sociale stijging in de stad mogelijk zijn. Vooruitkomen gebeurt doorgaans niet met grote sprongen maar met kleine stapjes. Daarom pleit de

raad voor extra treden op de 'ladder': op het gebied van wonen, werken, onderwijs en vrije tijd. Ten tweede onderstreept het *het belang van binding* van de stedelijke middenklasse aan de stadswijken. Deze middenklasse hoeft niet van buitenaf te komen: zij woont in potentie om de hoek en al in de stad. Ze vormt het sociaal kapitaal van de stad en is nodig voor de stijging van anderen. Om deze sociale stijgers aan de stad te binden, moeten wijken extra kwaliteiten krijgen die aansluiten bij hun wensen. Steden van aankomst, een boeiend boek van Doug Saunders, laat zeer mooi zien hoe wijken als Antwerpen-Noord wijken van transitie zijn, waarbij we niet alleen oog moeten hebben voor de achterstelling, maar ook en vooral voor de mogelijkheden om door te groeien.

Tegelijk bekritiseert de VROM-raad een invulling van de stad als emancipatiemachine waarbij men het belang zou benadrukken dat een (beperkt) deel van de middenklasse moet wegtrekken om de 'machine' te laten draaien, dat wil zeggen om voldoende plaats te hebben voor de instroom van nieuwe bewoners (VROM-raad, 2006, p.13-14). De raad kiest integendeel voor het vasthouden van een middenklasse, die groeit door sociale stijging van de stadsbewoners. Vanuit deze visie op de stad is de vraag *hoe* de stad als emancipatiemachine werkt en hoe men haperingen kan wegnemen. Maar het versterken van de emancipatiefunctie gaat samen met het versterken van de stad.

Het beleid moet zich dus positioneren in de spanning tussen de keuze voor een voor iedereen betaalbare woonmarkt en het tegengaan van selectieve middenklasse-stadsvlucht door kernversterking. Dat vereist een beleid van sociale stadsvernieuwing en eigentijdse sociale huisvesting om de druk op de woonmarkt binnen de perken te houden. Het vereist tevens aandacht voor de leefkwaliteit, de samenlevingsmogelijkheden en spanningen in wijken. En het betekent een beleid dat op alle niveaus binding versterkt, emancipatie stimuleert en sociale stijging mogelijk maakt. Zeker dat laatste is in de grote Vlaamse steden problematisch met de structurele achterstelling van allochtonen en nieuwkomers.

En laat nu net de stralende A en de slogan 't stad is van iedereen' niet alleen een instrument van city-marketing geweest zijn (dat ook), maar tegelijk ook het bieden van een stedelijke identiteit in deze superdiverse stad. **Het afschaffen van de slogan 't stad is van iedereen' getuigt dan ook alleen maar van de 'kracht van de kramp': symboolpolitiek die inzet op polarisatie, respect als stopwoord gebruikt, maar het voor heel wat inwoners van deze stad niet kan opbrengen.**

Antwerpenaren aller landen...Indignez-vous...

Deze week overleed Stéphane Hessel. Als krasse 90-er riep hij jongeren en minder jongeren op om verontwaardigd te zijn. We zullen dat in deze stad de volgende jaren erg nodig hebben, vrees ik. Maar laat het een verontwaardiging zijn die steeds meer mensen bij elkaar brengt om samen op een positieve manier vorm te geven aan de superdiversiteit.

Laat ons de stad niet verder laten opdelen, maar vechten om ze terug socialer maken, voor de huidige en toekomstige bewoners. Betaalbaar wonen is één van de meest cruciale uitdagingen en vereist investeringen, niet alleen door de privésector, maar ook door de stad, de sociale huisvestingsmaatschappijen en de sociale verhuurkantoren.

Laat ons van een groeiende stad niet een meer ongelijke stad laten worden, met A en B-burgers, meer nog dan de voorbije jaren. Dat vraagt een sterker sociaal beleid, met voldoende middelen voor het OCMW en voor welzijns- en tewerkstellingsprojecten, zodat iedereen in deze stad kan groeien. Ook voldoende kinderopvang is cruciaal, ook voor kinderen van wie de ouders niet werken of nog geen Nederlandse spreken.

Laat ons de meertaligheid erkennen, om ze als kracht te gebruiken en van daaruit meer in te zetten op kennis van Nederlands, maar dan als hefboom om mensen sterker te maken, niet als excuus voor uitsluiting.

Maar het gaat ook om respect, voor alle huidige en toekomstige bewoners: écht respect dan, en geen hol woord op een bestuursakkoord. Want alleen samen maak je onze stad van iedereen. In deze stad met haar grote diversiteit en Antwerpenaren uit bijna alle landen van de wereld, is het betrekken van al deze inwoners, op basis van gelijkwaardigheid en wederzijds respect, misschien wel de grootste en boeiendste uitdaging.

Antwerpen te laten groeien, duurzaam, sociaal en met alle inwoners, dat zou de inzet moeten zijn voor wie deze metropool van superdiversiteit voor wil bereiden op de toekomst. De huidige symboolpolitiek camoufleert onder de orwelliaanse leuze van de kracht van verandering eerder de kracht van verkanking. Daar hebben we in Antwerpen de voorbije 30 jaar helaas al te veel voorbeelden van gehad. En daarvoor is de stad – *en de klank van de stad* – ons net te dierbaar. Gent viert volgende maand zijn Gentse lente. **Voor een Antwerpse lente zullen we de stad terug moeten heroveren, om er opnieuw een warme en minder ongelijke stad van te maken.**

Bronnen:

Deze tekst is een eerste, voorlopige en ruwe versie van een artikel dat in het voorjaar in **Oikos** verschijnt.

Stukken uit deze tekst verschenen de voorbije jaren in artikelvorm of zijn verwerkt in cursussen. Wie meer wil lezen of op zoek wil naar bronvermeldingen kan die vinden in volgende publicaties. De meeste kan u ook downloaden op www.dirkgeldof.be, doorklikken naar publicaties.

- Geldof, Dirk, 2006. Kiezen voor een kosmopolitische blik. In Samenleving en Politiek, jrg. 13, nr. 7, pp. 30-37.
- Geldof, Dirk, 2007. Maak van steden kosmopolitische emancipatiemachines. In: Ruimte & Planning, nr. 1, pp. 40-48.
- Geldof, Dirk, 2011. New challenges for urban social work and urban social work research. In: European Journal of Social Work, vol. 14, no. 1, pp. 27-39.
- Geldof, Dirk, 2011. Nood aan interculturalisering. Steden verkleuren sneller dan sociaal werk. In: Alert, jrg. 37, nr. 2, pp. 8-18.
- Geldof, Dirk, 2011 (3de herziene uitgave). Onzekerheid. Over leven in de risicomaatschappij. Leuven/Voorburg, Acco, 185 p.
- Geldof, Dirk, 2012. Stadsbewoners zonder papieren. Een verkennende analyse van de regularisatieaanvragen in Antwerpen in 2000 en 2009. In: Ruimte en Maatschappij. Jrg. 3, nr. 3, pp. 1-24.
- Geldof, Dirk, 2012. Voor wie hoort wat? Over wederkerigheid, sociaal beleid en diversiteit. In: Oikos nr. 61, pp. 42-56.
- Geldof, Dirk, 2012. Gezinnen over grenzen. Een uitdaging voor het gezinsbeleid. In: Alert, jrg. 38, nr. 3, pp. 62-71.

In het najaar 2013 is een boek over diversiteit gepland.

Tot slot...ne zanger is ne groep...

Terugkijken betekent ook een balans maken. Aan politiek kunnen doen heb ik altijd als een onwaarschijnlijke kans beschouwd. Ideeën vorm geven, mensen en organisaties vertegenwoordigen, niet als toeschouwer maar mee in het debat en op het terrein. Vanuit een niet altijd vanzelfsprekende tussenpositie tussen wetenschap en politiek, of vanuit dossierkennis politiseren.

Als ik terugkijk, dan niet zonder een dikke merci aan al wie een stuk van het parcours mee vormgaf, binnen Groen en vaak uit erbuiten.

Een heel bijzondere dank aan twee mensen waarmee ik jaren mocht samenwerken in alle warmte en vertrouwen: **Yves Aerts**, die als altijd betrokken fractiemedewerker een heel deel van dit verhaal mogelijk maakte en eigenlijk extra-raadslid was, en **Freya Piryns**, als vaste compagnon in de stadspolitiek. Jullie warmte en engagement maakten dit alles mee mogelijk.

En ook **Kristel, Kobe en Nathan** hebben méér dan een glas verdiend...

Bio

Dirk Geldof is socioloog. Hij was gemeenteraadslid, schepen en OCMW-raadslid van 1989 tot 2012.

Vandaag doceert hij 'Sociologie en samenleving' aan het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen in Schaarbeek (HUB) en werkt hij als onderzoeker rond diversiteit in het Kenniscentrum HIG. Hij doceert 'Diversiteit, armoede en stad (DIVAS)' aan het departement Sociaal-Agogisch Werk van de Karel de Grote-Hogeschool en 'Sociologie van de Stad' aan het departement Ontwerpwetenschappen van de Artesis Hogeschool.

Meer info op www.dirkgeldof.be en reacties welkom via dirk.geldof@kdg.be